

رَبَّه، همانند سایر نواحی جنوب اندلس، سرزمینی حاصلخیز و از محصولات آنجا بادام، انجیر و انگور بود (به شقندی، ص ۵۷؛ ابن سعید مغربی، ج ۱، ص ۴۲۳-۴۲۴). رَبَّه به داشتن معادن سنگهای مرمری رگه‌دار نیز معروف بود (به مَقْرِي، ج ۱، ص ۵۲۶، ۵۶۸).

در منابع، منسوبان به این کوره را الرَّبِّيِّ می‌خوانند که ابیض بن مهاجر الربی، عالم و فقیه اندلسی، از جمله آنهاست (به ابن قزوی، ص ۸۰؛ حُمَيْدِي، ج ۱، ص ۲۷۱؛ سمعانی، ج ۳، ص ۱۱۸).

منابع: ابن اثیر؛ ابن حوقل؛ ابن حیان، المقتبس، ج ۵، چاپ چالمتا، مادرد ۱۹۷۹؛ ابن خطیب، الاحاطة فی اخبار غرناطة، چاپ محمد عبدالله عنان، قاهره ۱۳۹۳-۱۳۹۷/۱۹۷۳-۱۹۷۷؛ ابن خلدون؛ ابن سعید مغربی، المغرب فی حلی المغرب، چاپ شوقی ضیف، قاهره ۱۹۶۴؛ ابن عذارى، البیان المغرب فی اخبار الاندلس و المغرب، ج ۲، چاپ ژس. کولن و ا. لوی - پرووانسال، بیروت ۱۹۸۳؛ ابن غالب، نص اندلسی جدید: قطعه من کتاب فرحة الانفس فی تاریخ الاندلس، چاپ لطفی عبدالبدیع، [قاهره] ۱۹۵۶؛ ابن قزوی، تاریخ علماء الاندلس، چاپ روحیه عبدالرحمان سونفی، بیروت ۱۴۱۷/۱۹۹۷؛ ابن قوطیه، تاریخ افتتاح الاندلس، چاپ ابراهیم ابیاری، قاهره ۱۴۱۰/۱۹۸۹؛ اسماعیل بن علی ابوالفداء، کتاب تقویم البلدان، چاپ رنو و سلان، پاریس ۱۸۴۰؛ اخبار مجموعه فی فتح الاندلس، چاپ ابراهیم ابیاری، قاهره: دارالکتاب المصری، ۱۴۱۰/۱۹۸۹؛ محمد بن محمد ادیسی، کتاب تزهة المشتاق فی اختراق الآفاق، بیروت ۱۴۰۹/۱۹۸۹؛ محمد بن فتوح حُمَيْدِي، جلدوة المقتبس فی تاریخ علماء الاندلس، چاپ ابراهیم ابیاری، قاهره ۱۴۱۰/۱۹۸۹؛ جُمَیْزِي، الروض المعطار فی خبر الاقطار، چاپ احسان عباس، بیروت ۱۹۸۴؛ محمد بن ابی طالب دمشقی، کتاب نخبة الدهر فی عجائب التبر و البحر، بیروت ۱۴۰۸/۱۹۸۸؛ محمد کاظم رحمتی، «قیام ابن حفصون و جایگاه آن»، تاریخ اسلام، ش ۳۲ (زمستان ۱۳۸۶)؛ سمعانی؛ اسماعیل بن محمد شقندی، رساله اسماعیل بن محمد الشقندی فی فضل الاندلس، در فضائل الاندلس و اهلهای، چاپ صلاح‌الدین منجد، [بیروت] دارالکتاب الجدید، [بی‌تا]؛ احمد بن محمد مَقْرِي، نفتح الطیب، چاپ احسان عباس، بیروت ۱۳۸۸/۱۹۶۸؛ علی بن عبدالله نباهی، تاریخ قضاء الاندلس، او، المرقبة العليا فیمن يستحق القضاء و الفتيا، چاپ مریم قاسم طویل، بیروت ۱۴۱۵/۱۹۹۵؛ یاقوت حَمَوِي.

/ اللهم اميني كاشاني /

ویه، آندره دو، شرق‌شناس فرانسوی و اولین مترجم قرآن به زبان فرانسه. او در سالهای پایانی قرن شانزدهم / دهم در شهر

[n.d.]; Owen Wright, "Mais qui était le compositeur du péchrev dans le makam Nihavend"?، *Studii şicerceări de istoria artei: teatru, muzică, cinematografie*, vol.45, no.1 (2007).

/ آرش محافظ /

رَبَّه (به اسپانیایی ریو)، کوره‌ای در جنوب شرقی اندلس، در کنار دریای مدیترانه. کوره (استان) رَبَّه آبادیها و توابع بسیاری داشت (یاقوت حَمَوِي، ذیل ماده) و مرکز آن اَرشْدونه (به ابن غالب، ص ۲۵؛ جُمَیْزِي، ص ۲۵) یا اَرشْدونه* (ابن حوقل، ص ۱۱۰؛ ابن قوطیه، ص ۴۷) بود.

رَبَّه، هم‌زمان با سایر مناطق اندلس، در اواخر سده اول به دست مسلمانان فتح شد (به اخبار مجموعه فی فتح الاندلس، ص ۲۰؛ ابن خطیب، ج ۳، ص ۵۲۹). در دوره اسلامی، درباره رَبَّه گزارشهای اندکی در دست است، از جمله اینکه در ۱۲۵ ابوالخَطَّار - والی اندلس - به سبب درگیریهای امویان و شامیان با بربرها و بومیان اندلس در قُرطَبه، گروهی از شامیان چند اردن را، که در جریان فتوحات به قُرطَبه آمده بودند، از این شهر بیرون کرد و آنان را در رَبَّه اسکان داد (به ابن قوطیه، ص ۴۴؛ ابن عذارى، ج ۲، ص ۳۳؛ ابن خلدون، ج ۴، ص ۱۵۳؛ مَقْرِي، ج ۱، ص ۲۳۷) و نیز ابن خَفْصُون* (سردار شورشی اندلسی بر ضد امویان) در ۲۶۷ قیام خود را در قلعه کوهستانی بَشْتَرُو* در کوره رَبَّه آغاز کرد و پس از مدتی توانست با شکست عامل کوره رَبَّه آنجا را نیز تصرف کند. این شورش تا زمان مرگ وی در ۳۰۵ ادامه یافت (به ابن قوطیه، ص ۱۰۳-۱۰۴؛ ابن اثیر، ج ۷، ص ۳۶۱؛ ابن خلدون، ج ۴، ص ۱۷۳؛ نیز به رحمتی، ص ۱۰۶-۱۰۷).

با گذشت زمان، بر اثر گسترش این درگیریها و شورشها، شهر ارشْدونه رو به ویرانی نهاد و به جای آن شهر مالقه* رونق یافت که تا پیش از آن شهر کوچکی از اعمال این کوره بود (به ابن حیان، ج ۵، ص ۶۵؛ یاقوت حموی، ذیل «مالقه»). در قرن ششم، از مالقه به عنوان مرکز کوره رَبَّه یاد شده است (به ادیسی، ج ۲، ص ۵۷۰؛ ابن غالب، همانجا؛ نیز به دمشقی، ص ۳۲۲). رونق و آبادانی مالقه چندان شد که پس از مدتی نام کوره رَبَّه به مالقه تغییر یافت. ابن سعید مغربی در قرن هفتم (ج ۱، ص ۴۲۳)، در وصف کوره مالقه تصریح کرده که رَبَّه نام قدیم کوره مالقه بوده است. ابوالفداء، در نیمه اول قرن هشتم (ص ۱۷۴-۱۷۵)، ضمن وصف کوره مالقه از رَبَّه نامی نبرده است (نیز به نباهی، ص ۱۱۰).

1. Malaga

2. Ryer, André du

10 EYLUL 2008

MARIN YAYINLARI
SONRA HELEN BURKAL

Ryer du an...
(1997)

3 HAMILTON, Alastair & RICHARD, Francis. *André du Ryer and Oriental studies in seventeenth-century France*. London: The Arcadian Library, 2004. 192pp.

Paret

Ryer (Du), André

ريير (دي)، أندريه (١٥٨٠-١٦٦٠)
مستشرق ودبلوماسي فرنسي.

ولد في مارسيني Marcigny (مقاطعة السون والوار) حوالي ١٥٨٠، وتوفي حوالي ١٦٦٠.

كان قنصلاً عاماً لفرنسا في مصر. وأتقن اللغتين العربية والتركية والفارسية.

ومن أعماله :

- "مبادئ نحو اللغة التركية" (باللاتينية، باريس، ١٦٣٠).
- ترجمة "جلستان" للشاعر الفارسي سعدي، باريس ١٦٣٤.
- ترجمة القرآن : L'Alcoran de Mahomet. Translaté de l'Arabe en Français, par le Sieur : Du Ryer.

وقد لقيت هذه الترجمة رواجاً عظيماً حتى ظهرت ترجمة سافاري في ١٧٨٣. وعن ترجمته الفرنسية هذه، ترجم إلى الإنجليزية، والهولندية، وعن الهولندية ترجم إلى الألمانية.

au centre des travaux de Dureau de La Malle et font de lui l'un des promoteurs de la recherche sur l'Afrique du Nord ancienne.

Ève Gran-Aymerich

HOEFER (éd.), *Nouvelle biographie générale*, 1858.
DONDIN-PAYRE M., *La Commission d'exploration scientifique de l'Algérie. Une héritière méconnue de la Commission d'Égypte*, Mémoires de l'AIPL, 1994. LUND J., « Archaeology and Imperialism in the 19th Century : C. T. Falbe, a Danish Antiquarian in French Service », in JACQUET P. et PÉRICHON R. (éd.), *Aspects de l'archéologie française au XIXe siècle*, Recueil de mémoires et documents sur le Forez publié par la Société de La Diana, t. 28, p. 331-350. DBF

DU RYER André (Marcigny, Bourgogne, fin du XVIe siècle – Saint-Martin-du-Lac, Bourgogne, 1672)

Auteur de la première traduction du Coran en langue française.

Du Ryer est le cadet d'une famille appartenant à la petite noblesse bourguignonne. À la différence de la plupart des orientalistes de son temps, il n'est pas hébraïsant, mais a l'avantage d'être formé dans le Levant : son protecteur, Savary de Brèves*, l'envoie en Égypte, vers 1616, pour étudier le turc et l'arabe et probablement le persan. Après un séjour extrêmement bénéfique, d'une durée de cinq ans, il rentre en France et, dès 1623, repart en Égypte, comme vice-consul. Très impopulaire parmi les marchands, il est rappelé en janvier 1626 et nommé interprète du roi pour le turc et l'arabe. Il s'attarde quelques mois au Caire, semble-t-il, et en 1627, il se trouve en Palestine. Il est encore en Orient, quand son père décède, vers 1628. Rentré à Paris, il est fait gentilhomme de la Chambre royale, le 16 mai 1630. C'est à cette époque, sans doute à la suite du décès de son frère aîné, qu'il commence à ajouter « de La Garde-Malezair » à son nom. En 1631, il est choisi pour accompagner à Istanbul, en tant qu'interprète et conseiller, le nouvel ambassadeur, Henri de Gournay, comte de Marcheville. Apprécié des autorités ottomanes, Du Ryer est nommé ambassadeur extraordinaire en France par le sultan Murad IV, au milieu de l'année 1632, mais on ignore combien de temps exactement durent ses fonctions. À Paris, il est alors proche de Pierre Séguier, futur chancelier, et c'est à ce

protecteur des études orientales qu'il dédie sa traduction du Coran, en 1647. À partir de la fin des années 1630, même s'il passe de plus en plus de temps dans sa propriété de Bourgogne, Du Ryer n'abandonne pas pour autant les travaux érudits. C'est dans sa province natale qu'il décède, vraisemblablement en 1672.

À une époque où l'orientalisme est dominé par les savants de l'Europe du Nord, Du Ryer est l'un des rares Français susceptibles de rivaliser avec eux. Il dispose d'une cinquantaine de manuscrits rapportés du Levant, parmi lesquels figurent de nombreux ouvrages lexicographiques, divers volumes de *tafsîr* (commentaires du Coran) et quelques titres de la littérature persane. C'est de cette matière qu'il tire l'essentiel de son œuvre. Il est l'auteur de l'une des premières grammaires turques imprimées en Europe : publiée à Paris, en 1630, sous le titre de *Rudimenta grammatices linguae turcicae*, cette grammaire destinée à un usage pratique est gâtée par des erreurs ; sans être supérieure à celle de Megiser (*Institutionum linguae turcicae*), parue à Leipzig, en 1618, elle semble pourtant bénéficier d'une meilleure diffusion et elle fait l'objet d'une réédition, en 1633. L'orientaliste compose également un dictionnaire turc-latin, qui reste à l'état de manuscrit. C'est aussi à Du Ryer que revient le mérite d'introduire la littérature persane en Europe. Son *Gulistan ou l'Empire des roses, composé par Sadi* (1634) ne fournit certes que des extraits des huit livres originaux, mais l'adaptation qu'il en donne respecte le sens général du texte. L'ouvrage inaugure la traduction en français des « récits orientaux », entreprise dans laquelle se distinguent, au cours des décennies suivantes, Gaulmin*, Galland* et Pétis de La Croix*.

Du Ryer est surtout connu pour sa traduction du Coran, la première à être réalisée dans une langue vernaculaire européenne. Il semble qu'il s'agit d'un travail original, fondé non sur les traductions latines antérieures, mais élaboré à l'aide de *tafsîr* et d'ouvrages lexicographiques orientaux. L'auteur consulte aussi, sur certains points délicats, ses amis maronites employés à la réalisation de la *Polyglotte* de Paris, Sionite et Ecchellensis, ainsi que Gaulmin. C'est probablement dans une intention littéraire